

ELFELEDETT VILÁG ELEVENEDIK MEG

Ludvig Daniella: *Erdélyi Odisszea. A Teleki ikrek története*

■ 2015-ben, szakdolgozatom írása közben két könyv került a kezembe. Az egyik Jaap Scholten *Báró elvtárs*,¹ a másik gróf Bánffy Katalin *Ének az életből*,² című könyve. Míg az első utazásra hívtott az erdélyi arisztokrácia letűnő világába, a második könyv Erdély egyik legnagyobb, legtekintélyesebb családjá virágzásának végnapjait idézte fel. Az elmúlt években több alkalommal találkoztam az erdélyi nemesi elit sorsával és szomorú „odisszeájával” foglalkozó kiadványokkal. Bizakodva, kicsit reménykedve olvastam az Erdélybe visszatérő, visszamerészkedő régi családok nemes fiataljainak próbálkozásait és sikertörténeteit. Szeretnék visszaállítani családjuk régi kastélyának pompáját, gazdálkodni szeretnének, visszaszerezni jussukat, összekaparni családjuk régi földjeit. Olvasom sokszor gondolatait, céljait, terveit egy olyan társadalmi elitcsoporthoz, amely évszázadokon keresztül uralta az erdélyi társadalmi pozíciókat, politikai döntéseket hozott, és gazdaságilag egyengette ennek az országrésznek a vezetését, modernizációját.

Az erdélyi magyar nemesi elit számottevő vagyonnal rendelkezett még a 19. század közepén, a 20. század elején is. Kővári László 1854-ben megjelent *Erdély nevezetesebb családjai* című munkájában 256 erdélyi családot sorol fel. Hol vannak ezek a családok? Mi történt velük? Köztünk élnek? Valamikor

ez a nemesi elit vállalta magára Erdély és Magyarország politikai, gazdasági és társadalmi fejlődését és irányítását. Mi lett velük? A sorozatos kérdésekre a választ gróf Bánffy Katalintól kaptam meg, élet-történetét olvasva: „Apámnak, akinél senki sem szerethette jobban hazáját, az első világháború elvette vagyonát, a második az otthonát is... Koldussorsra ítélte!” Az idők és szerepek változtak, a helyzetek átalakultak, a kocka fordult... Hogy mennyire jól vagy rosszul, arra majd az utókor válaszol.

Mindent összevetve olvasóként egyre jobban érdekelt a téma. Kerestem a könyvespolcokon a témához kapcsolódó kiadványokat. Nagy kíváncsisággal figyeltem a beharangozót Ludvig Daniella *Erdélyi Odisszea* című könyvéhez. Megjelent egy újabb könyv – egy újabb kutatás. Újabb és újabb, elfeledettnek gondolt családok, sorsok, kapcsolatok, vívódások, családi és társadalmi terhek.

A széki Telekiekről készült, alapos és jól dokumentált kötetét vehettem a kezembe. Tisztelettel és érdeklődéssel közelítettem a vaskos, majd 400 oldalas kötetet. Minőségileg kifogásolhatatlan, modern, kemény kötésű és családi címerrel díszített első borító. Stílusos.

A szerző már az első oldalak egyikén fokozta kíváncsiságomat Márai Sándor gondolataival: „a holtak élni kezdenek, amikor emlékezik rájuk valaki. Talán nem csak

a halottak. Talán mi élők is akkor kezdünk elevebben élni, ha emlékezni reánk valaki.” Valóban. Bevallom, én is emlékezni akarok. Emlékezni egy olyan világra, mely bár letűnt, hatásai mégis meghatározóak jelenünket és jövőnket is.

A tartalomjegyzék kecsegtető, sokat ígérő, mint ahogy a csaknem négyszáz oldalt számláló kiadvány maga is. Felépített, alapos, gondosan elképzelt munkáról tanúskodik. A kiadvány szerkezete az Osztrák–Magyar Monarchiától a „Kárpátok Géniuszának” diktatúrájáig követi a Teleki ikrek életén keresztül az eseményeket: „*Boldog békeidő*”, *Trianon*, *Országos Magyar Párt*, *Diktatúrák*, *Háború*, *Észak-Erdély*, *Vesztes háború*, *Román Népköztársaság*, *Duna-csatorna*, *Szekuritáté*, *Emigráció*. A Telekiek életének ezen állomásai akár szüleink, nagyszüleink életének állomásai is lehetnek volna. A fejezetek tematikája, korszakai pedig akár tanulmánykötetek egész sorát adhatnák ki, mint ahogy az ikerpár életpályája is.

Az egyik testvér itthon próbált meg boldogulni a nagybetűsben, míg a másik testvér a nagyvilágot választotta. Két külön út. Harminc évig sodorta a két fivért az élet, számtalan kaland, kudarc, esemény, élmény, boldogság érte és formálta mindkettőjüket. Vajon Ernő döntött helyesen, vagy Andor? Amúgy is: hogyan is lehetne állást foglalni ebben a kérdésben? Szülőföld, Buenos Aires. Ernő az országgyűlési képviselő, a munkaszolgálatos, a megfigyelt – vagy Andor, a családfakutató és műgyűjtő életútja a szerencsésebb, a merészebb, a származáshoz méltóbb?

Úgy gondolom, hogy a Telekiek patmosi ágának két utolsó leszármazottja becsülettel viselte a kor terheit. Ernő – sorstársaihoz viszo-

nyítva – túlélte a meghurcolásokat, a kitelepítést, a Duna-csatornát, élete végéig a szocialista társadalom kirekesztett, másodrangú állampolgára volt; Andornak sikerült a családi iratgyűjteményt megmenteni, mely az utókor számára felbecsülhetetlen értékkel bír.

Tömény. Talán ez az a szó, mely összefoglalja ezt a munkát. Az erdélyi arisztokrata elitből olyan tömény információadagot szolgáltat a könyv, hogy az ember akarva-akaratlanul elkezd rajzolgatni a családfákat, majd összefüggéseket látni, családi kapcsolatokat, arisztokrata kapcsolatrendszereket. Érdekes a nemesi családok összefonódása, az évszázados Teleki–Bánffy-konfliktus, de az is kivételes, ahogy leírja a szerző a nagyszülőket, a népes rokonságot. Olyan elfeledett világ elevenedik meg, melynek szereplői erdélyi történelmünk gerincét alkották. A történeteket olvasva a munka hitelességét emeli, hogy a szerző komoly forrásanyagra építi megállapításait, észrevételeit, gondolatait. A fejezetek végén mindenre kitérő, értékes, szakszerűen megszerkesztett jegyzeteket találunk. A lábjegyzetekben további információkat kapunk például a személyek nemesi címéről, teljes nevééről, születési és elhalálozási adatairól, társadalmi vagy politikai pozíciójáról. Ez is emeli a kötet tudományos értékét, alátámasztja a szerző gondolatait.

Az utolsó fejezet, *Az odisszea véget ért* zárása a mai ember számára kicsit érthetetlen, és talán elképzelhetetlen is. Teleki Ernő 78 évesen, 1980. november 27-én hunyt el. A fejezet utolsó néhány sora Onac Ioan őrnagy jelentésével zárul, melyben a Belügyminisztérium Kolozs Megyei Kirendeltségének jelenti, hogy a „Contele” fedőnevű *célszemély*, „volt gróf és földbirtokos”

megfigyelési dossziéjának lezárását kéri. A szerző Onac őrnagyon kívül 83 ügynök fedőnevét sorolja fel, aki szorgalmasan jelentett az állambiztonsági kockázatot jelentő, karosszéke fogságába száműzött „Grófról”. Korrajz és szomorú valóság. Mégis mennyire volt veszélyes Ernő, hogy ennyi *szakképzett* ember kellett megfigyelésére?

A szerző komoly munkát végzett az információszerzés érdekében. A két testvér nyomon követéséhez személyesen kereste meg az ikrek régi ismerőseit, magántulajdonban levő iratokat vizsgált és dolgozott fel, átnézte a román titkosszolgálat testvérekre vonatkozó részeit, valamint a Magyar Nemzeti Galéria és Magyar Nemzeti Levéltár testvérekre vonatkozó iratait is megvizsgálta. Érdekesekek és értékesek továbbá a személyes levelezésből való részletek. A levelek nyelvezete, stílusa, értéke, hangneme elgondolkodtató, hihetetlen erővel viszi vissza az olvasót ebbe a letűnt világba.

A könyv végén Szücs György *Rajzoló fényében, árnyékában* című szövege olvasható, melyet a szerző köszönetnyilvánítása követ, majd a terjedelmes könyvészeti, a levéltári források és állományok szakszerű adatai, a román titkosszolgálat lábjegyzetben szereplő jeleinek feloldása, névmutató és 15 oldalnyi kép és illusztráció.

Minden kétséget kizáróan a hányattatott utazás, az odisszea metaforája az erdélyi magyar nemesi elit egészére érvényes. A 20. század első és második felét végigszenveték, és

nemesi származásukat olykor teherként élték meg. Folyamatos zaklatások, meghurcolások, kítaszítás, osztályellenség-szerep jutott számukra. Mindmáig csak sejteni tudjuk, hogy mit élhettek át azon erdélyi magyar arisztokrata családok leszármazottai, a nemesi családok tagjai, akik a nemesi cím miatt 1949. március 2-ről 3-ra virradó éjszakától kezdve a kastélyból a pincébe kényszerültek, a személyazonossági igazolványaikba pedig DO-t kaptak.³

A mindenkori elitmeghatározások szerint a nemesi elit a társadalom kiváltságokkal rendelkező csoportja, mely rangját, vagyonát továbbadja, valamint a társadalom politikai, gazdasági és egyéb vezető szerepeit ellátja. Az idők folyamán ez a szerepkör a 20. századig vesztett súlyából, viszont, ahogy az ikerpár életpályája mutatja, az érintettek képesek voltak a nehézségek ellenére maradandót alkotni, illetve az odisszea megpróbáltatásai ellenére is fennmaradni.

Ajánlom mindazok számára ezt a könyvet, akik nyitottak a múlt utazásaira, nehézségeire, kiátkérésére és sikertörténeteire. Annak ellenére, hogy Andornak és Ernőnek nem születtek utódai, és halálukkal kihalt a Telekiek széki ága, úgy gondolom, hogy erdélyi magyar közösségünk régi arisztokrata családjai emlékezetünkben tovább élnek, ezáltal pedig, ahogy Márai Sándor is megerősíti, *mi is kezdünk elevenebben élni*, ahogyan ők pedig megmaradnak emlékezetünkben.

Eszenyei Farkas-Gábor

■ JEGYZETEK

1. Jaap Scholten: *Báró elvtárs. Utazás az erdélyi arisztokrácia letűnő világában*. Corvina, Bp., 2015.
2. Gróf Bánffy Katalin: *Ének az életből*. Helikon, Bp., 2014.
3. „Domiciliu obligatoriu”, azaz, az „átnevelésben” részesítendő osztályellenség kötelező lakhelye